ARCHEOLOGICKÁ KRAJINA UNIČOVSKA V OBRAZECH

MILOŠ HLAVA
PAVLÍNA KALÁBKOVÁ
JAKUB NOVÁK
LUKÁŠ HLUBEK

Archeologický ústav AV ČR, Brno

Kniha byla vydána za finanční podpory Akademie věd České republiky.

Práce na vzniku knihy byly realizovány v rámci výzkumného programu Strategie AV 21 „Paměť v digitálním věku“.

Kniha vznikla s Institucionální podporou na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace RVO: 68081758 – Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.

Vydání knihy finančně podpořilo město Uničov.

Recenzenti:
Mgr. Petr Kostrhun, Ph.D.
PhDr. Pavel Šlézar, Ph.D.

Archeologický ústav AV ČR, Brno

© Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i., a autoři

Autoři: Miloš Hlava, Pavlína Kalábková, Jakub Novák, Lukáš Hlubek

Archivní dokumenty a fotografie poskytli:
Archaia Olomouc z. ú. (AO); Archeologické centrum Olomouc (ACO); Archeologický ústav Akademie věd České republiky, Brno, v. v. i. (ARÚB); Archeologický ústav Akademie věd České republiky, Praha, v. v. i. (ARÚ); Masarykův ústav a Archiv Akademie věd České republiky, v. v. i. (MÚA); Moravské zemské muzeum (MZM); Moravský zemský archiv v Brně (MZA); Národní archiv (NA); Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Olomouci (NPÚ); Státní okresní archiv Olomouc (SOkA); Vlastivědné muzeum v Olomouci (VMO); Jakub Novák (JN); soukromý archiv Uničov (SAU)

Pro účely publikace byla využita data z Velké výzkumné infrastruktury Archeologický informační systém České republiky (AIS CR). Dostupné z: https://www.aiscr.cz/.

Podkladová data pro mapy © OpenStreetMap, www.openstreetmap.org. Licence viz www.openstreetmap.org/copyright.

ISBN 978-80-7524-054-5
ISBN 978-80-7524-056-9 (online ; pdf)
DOI 10.47382/arub2022-01

Akademie věd České republiky

STRATEGIE AV21
Špičkový výzkum ve veřejném zájmu

Archeologický informační systém České republiky

Město Uničov

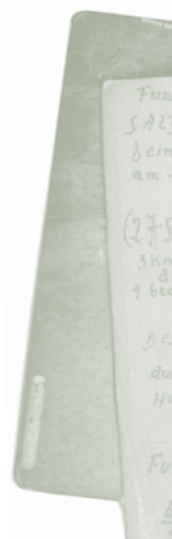

ARCHEOLOGICKÁ KRAJINA UNIČOVSKA V OBRAZECH

Miloš Hlava
Pavlína Kalábková
Jakub Novák
Lukáš Hlubek

Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.
Brno 2022

OBSAH

Předmluva **(5)**
Dějiny zlatého věku uničovské archeologie v obrazech **(7)**
Archeologická topografie Uničovska **(45)**
Zdroje obrázků **(249)**
Zusammenfassung **(262)**
Summary **(263)**

Předmluva

Jen zřídka se stane, že archeologické poznání regionu je založeno především na výzkumech z první poloviny 20. století. A ještě vzácnější je, když je z takových výzkumů k dispozici nejen archeologická sbírka s pečlivě evidovanými nálezy, ale také kompletní dokumentace, jež svojí kvalitou převyšuje dobový standard. Přesně to platí o Uničovu a jeho okolí, jednom z regionů severozápadní Moravy. Uničovská archeologie se totiž může pochlubit muzejní sbírkou i unikátním archivem nálezových zpráv, které dohromady komplexně zachycují její zlatou éru z let 1928–1945 – souhrou okolností jsou dnes ovšem uloženy za hranicemi regionu, ve Vlastivědném muzeu v Olomouci.

Uničovsko se dodnes zcela nevyrovnalo s poválečnými událostmi, které stály na úsvitu nové éry – a zároveň na konci německého charakteru města i regionu. Tamější archeologie, jež se zrodila v roce 1928, byla takřka výhradně německá, a právě proto ji mimořádně silně zasáhly politické události v letech 1945–1946 a na dlouhou dobu upadla v zapomnění. Více než půl století skomírala, avšak na přelomu 20. a 21. století se začalo blýskat na lepší časy. Když v roce 2013 v souvislosti s výročím 800 let od první písemné zmínky o Uničovu vyšla obsáhlá kniha o dějinách města, *Uničov – historie moravského města*, byly při té příležitosti poprvé souhrnně zpracovány také pravěké a raně středověké dějiny regionu, včetně historie tamějších archeologických výzkumů, a to s využitím archivu nálezových zpráv i muzejní sbírky, která krátce předtím prošla důkladnou revizí. Nezůstalo pouze u toho. V roce 2015 vznikly *Příběhy uničovské archeologie*, kniha o archeologických výzkumech na Uničovsku, která byla od počátku cíleně určena veřejnosti, především místním patriotům, které zajímá minulost kraje, v němž žijí. A v roce 2019 spatřily světlo světa odborně sepsané dějiny tamějších archeologických výzkumů, výsledek zhruba dvacetiletého studia archivních pramenů – *Zlatý věk uničovské archeologie. Mizzi Manethová a muzeum v Uničově*.

Ani to ovšem nebylo poslední slovo. V roce 2021 byl v rámci programu Akademie věd České republiky (AV ČR) *Strategie AV 21*, jejímž mottem je *Špičkový výzkum ve veřejném zájmu*, podpořen projekt *Zpracování unikátního archivu archeologických nalezišť bývalého Městského muzea v Uničově.* Tento projekt byl příkladem spolupráce různých typů archeologických institucí, jež spojily své síly – Vlastivědného muzea v Olomouci, které archivní fond spravuje, Univerzity Palackého v Olomouci, jež se uničovské archeologii dlouhodobě věnuje, a Archeologického ústavu AV ČR v Brně, jehož archiv se chopil digitalizace archiválií. Fond byl zdigitalizován a zpřístupněn veřejnosti na platformě Digitálního archivu Archeologické mapy České republiky (http://digiarchiv.aiscr.cz/home).

Digitální archiv Archeologické mapy České republiky je jedním z nástrojů oborové infrastruktury Archeologický informační systém České republiky, jejímž posláním je uchovávat a zprostředkovávat veškerá data, informace a dokumenty, které se týkají archeologických výzkumů a oborového dědictví. Vedle průběžné evidence probíhajících terénních archeologických výzkumů na území České republiky se věnuje také zpracování starších archivních fondů v rámci speciálních projektů. Jedním z nich byl právě projekt věnovaný uničovskému archivnímu fondu. Jeho bezpečné uchování vnímáme jako společně sdílený cíl.

V návaznosti na digitalizaci a zveřejnění originální archivní dokumentace z archeologických výzkumů na Uničovsku vznikla kniha, kterou držíte v ruce. Je netradiční a odlišná od předchozích knih věnovaných uničovské archeologii – je totiž založena právě na archiváliích různého charakteru: dobových fotografiích, kresbách, náčrtech, poznámkách či dopisech. Ty spolu s popiskami, které je doplňují, vyprávějí jednotlivé příběhy, a to ve dvou odlišných částech, jež jsou však navzájem propojeny. Na příběh o dějinách uničovské archeologie v její zlaté éře navazuje archeologická topografie regionu – faktografický přehled archeologických nalezišť z Uničovska, doplněný ovšem samostatnými příběhy o některých z nich. Věříme, že kniha se stane inspirací pro budoucí meziinstitucionální projekty podobného zaměření, které napomohou zpracování, bezpečnému uchování a zpřístupnění dalších archeologických archivních fondů.

V Brně v červenci 2022
Miloš Hlava – Pavlína Kalábková – Jakub Novák – Lukáš Hlubek – Balázs Komoróczy – Olga Lečbychová

1 DĚJINY ZLATÉHO VĚKU UNIČOVSKÉ ARCHEOLOGIE V OBRAZECH

Uničovská archeologie poprvé nesměle nahlédla na scénu v závěru 18. století, avšak zrodila se mnohem později, v roce 1928. Právě tehdy se na Uničovsku odehrály první terénní výzkumy, jež od té doby probíhaly pravidelně a nepřetržitě až do let 1944–1945 – zprvu v meziválečném Československu pod záštitou místního Městského muzea (a Muzejního spolku pro Uničov a okolí, který muzeum spravoval), od let 1939–1940 v rámci Německé říše jako součást profesionální archeologické památkové péče, důsledek politických událostí podzimu 1938.

Šlo bez nadsázky o zlatý věk uničovské archeologie, který byl ovšem rázně ukončen v letech 1945–1946. Do té doby byl Uničov městem s výraznou převahou národnostně německých obyvatel, a tak stěží překvapí, že uničovská archeologie byla v éře svého zlatého věku takřka výhradně německá. Národnostní proměna města, jež nastala po roce 1945, výrazně přispěla k destrukci místní archeologie, neboť rázně zpřetrhala kontinuitu se zlatým věkem. Od té doby prováděli na Uničovsku terénní výzkumy archeologové z Olomouce a Brna. A platí to rovněž o současnosti.

Zlatý věk uničovské archeologie je neodmyslitelně spojen s Vinzenzem Reimerem, Mizzi Manethovou a Karlem Schirmeisenem, také však s místními vesničany ochotnými obětovat svůj čas zachování památek po dávných obyvatelích kraje, z něhož pocházeli. Příběh o jeho dějinách, který vyprávíme na následujících stranách, začíná ovšem již na přelomu 19. a 20. století. Zlatému věku předcházelo klopýtání a přešlapování na místě, také ale vznik Městského muzea a příležitostné pošilhávání po svůdném světě archeologie. Cesta k jeho počátku byla komplikovaná a klikatá. Avšak bez ní by zlatý věk nenastal.

1

Až do přelomu 19. a 20. století končily archeologické nálezy z Uničovska v soukromých sbírkách nebo v muzeích za hranicemi regionu – především v Brně a Olomouci. Změna přišla teprve se založením dvou místních muzeí – muzea Ostrostřeleckého spolku, které bylo otevřeno symbolicky 20. ledna 1900 ve svátek patronů střelců sv. Fabiána a sv. Šebestiána, a Městského muzea, konstituovaného v letech 1900–1903. Lví zásluha na jejich vzniku náležela Emilu Millerovi, městskému lékaři a filantropovi. V letech 1895–1909 byl předsedou Ostrostřeleckého spolku – na spolkovém tablu z roku 1899 je právě proto jeho fotografie umístěna v největší kartuši uprostřed (VMO).

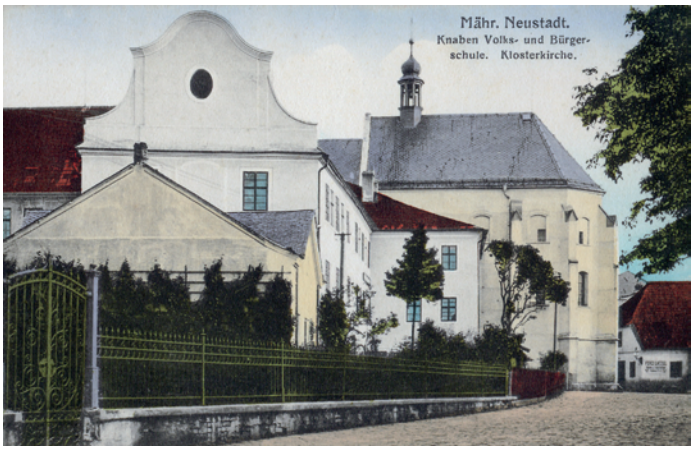

2

2 Tzv. Střelecké muzeum i Městské muzeum byla již záhy považována za nedílný celek – podstatnou roli v tom hrály osoba stejného správce (stal se jím Emil Miller) a společné sídlo. Obě muzea byla zprvu umístěna v areálu bývalého minoritského kláštera, jenž patřil obecnímu úřadu – nacházela se v prvním patře budovy před klášterním kostelem, v níž byla v provozu také chlapecká obecná a měšťanská škola. Dodejme, že většího významu postupně nabylo Městské muzeum – tzv. Střelecké muzeum se stalo jeho součástí, byť si až do 30. let 20. století uchovalo jistou autonomii (SAU).

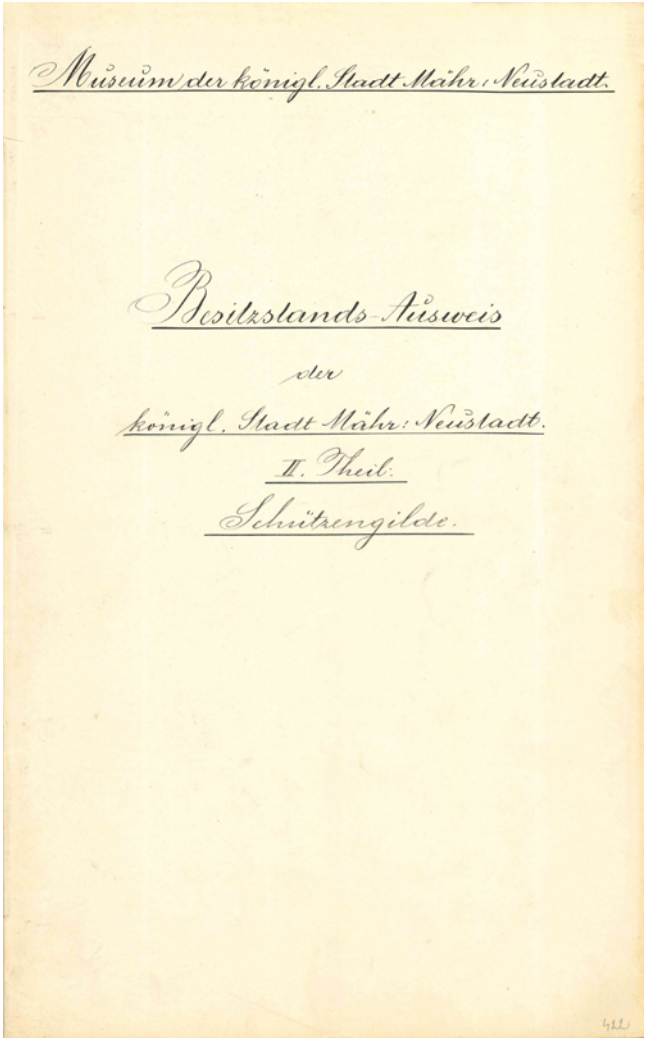

Museum der königl. Stadt Mähr: Neustadt.

Besitzstands-Ausweis

der

königl. Stadt Mähr: Neustadt.

II. Theil.

Schützengilde.

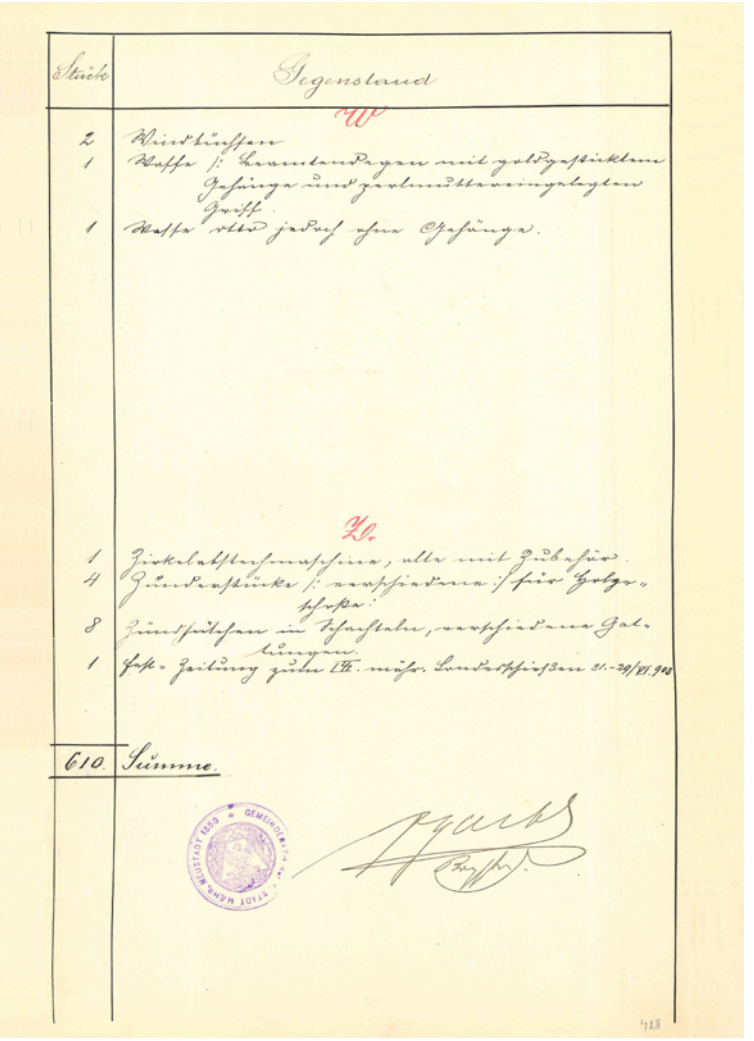

Stück	Gegenstand
	W
2	Windbüchsen
1	Waffe /: Beamtendegen mit goldgestücktem Gehänge und perlmuttereingelegten Griff.
1	Waffe ditto jedoch ohne Gehänge.
	Z.
1	Zirkelabstechmaschine, alte mit Zubehör.
4	Zünderstücke /: verschiedene :/ für Holzgeschosse.
8	Zündhütchen in Schachteln, verschiedene Gattungen.
1	Fest-Zeitung zum IV. mähr. Landesschießen 21.-29/VI.908
610.	Summe.

3

3 Na přelomu 19. a 20. století se principy a pravidla muzejní práce na Moravě teprve vytvářely. Uničovské muzeum se již v prvním desetiletí 20. století stalo členem neformálního sdružení malých moravských muzeí, přeměněného v roce 1912 v oficiální Svaz německo-moravských místních muzeí (*Verband der deutsch-mährischen Ortsmuseen*). S tím bylo spojeno mimo jiné postupné zavedení jednotných standardů při správě muzejních sbírek, včetně vytvoření sbírkové evidence. První inventář uničovské muzejní sbírky vznikl v roce 1908 jako příloha žádosti o dotaci moravskému zemskému sněmu, jež měla být určena na činnost muzea. Archeologické nálezy v něm však figurovaly jen výjimečně (MZA).

4 Až do 20. let 20. století byla archeologie v muzejní sbírce zastoupena velmi skromně. Ozdobou a chloubou muzea, skutečným skvostem jeho sbírky, byl ovšem depot-poklad bronzových předmětů z mladší doby bronzové, který byl objeven v Dolní Sukolomi v roce 1909. Obsahoval několik desítek artefaktů. Nebylo divu, že byl vystaven v reprezentativní úpravě (VMO).

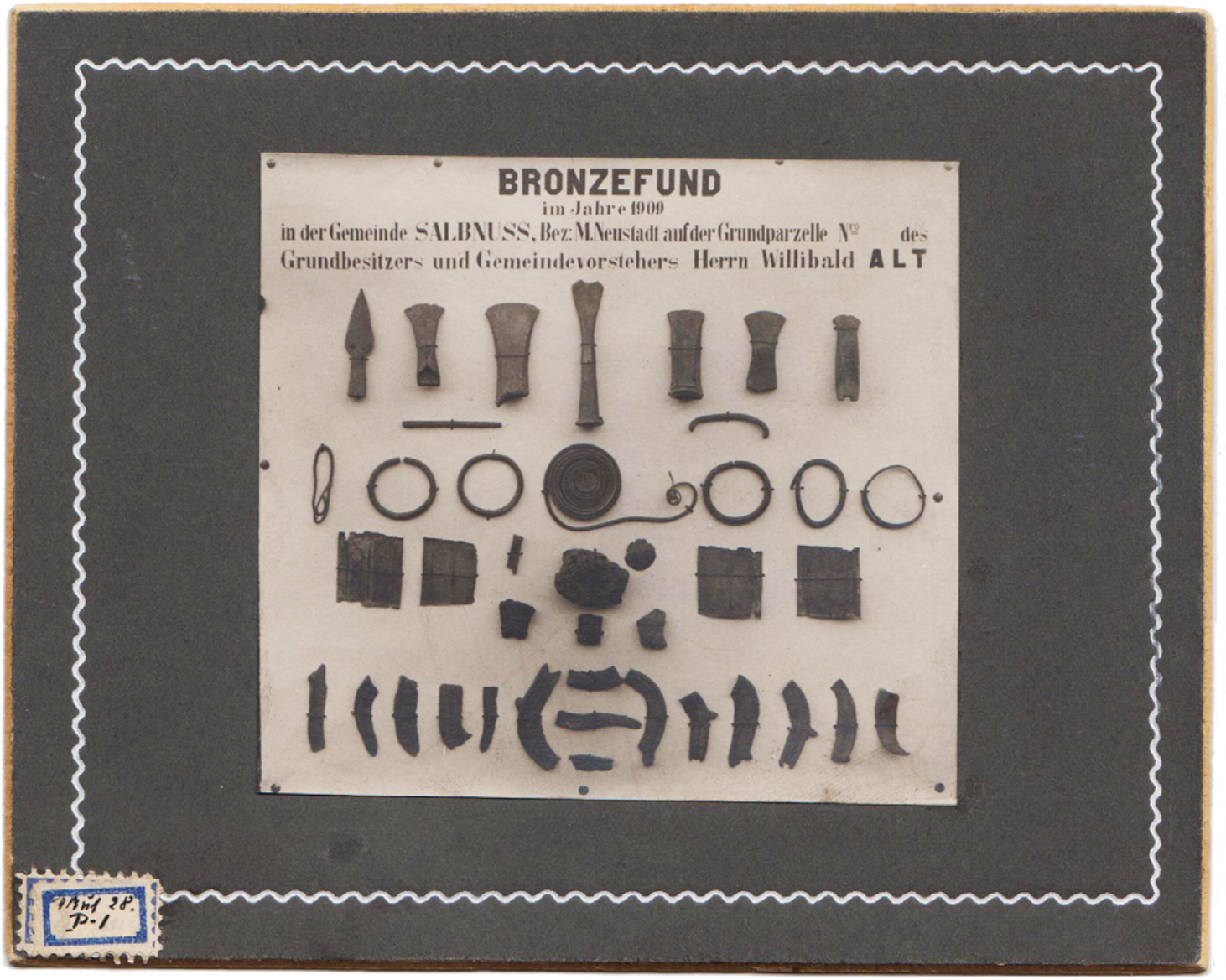

4

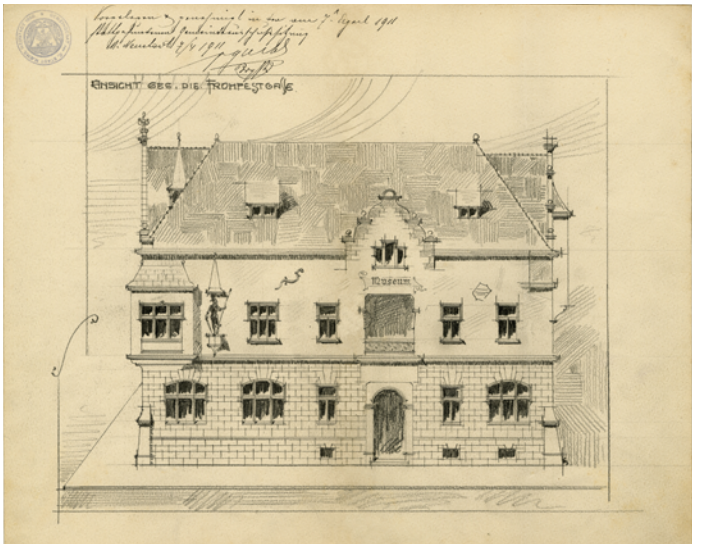

6

5 Na konci roku 1910 rozhodlo vedení města o zbourání kasáren na hlavním uničovském náměstí. V místě vznikla proluka a právě toto provizorium zachycuje fotografie. Představitelé města měli s pozemkem své vlastní plány. Avšak s představou, jež nepostrádala velkorysost a vizi, tehdy přišel Emil Miller (VMO).

5

7

6 Dne 20. března 1911 byli členové uničovského obecního výboru seznámeni s Millerovým záměrem – na uvolněné ploše měla být postavena reprezentativní budova pro muzeum, a to za Millerovy peníze. V prvním patře se měl nacházet byt pro Millera a jeho ženu Theresii, po smrti manželů měla celá budova připadnout městu. Miller nechal dokonce zhotovit plány nové budovy, měl ale podmínku – město mělo bezplatně věnovat pozemek. K dohodě však nedošlo, Miller nakonec po soudním sporu pozemek zakoupil a postavil na něm soukromý dům. Na uničovském náměstí stojí dodnes, s muzeem ovšem neměl nikdy nic společného (SOkA).

7 Peripetie s pozemkem jako by předznamenaly problémy se sídlem, s nimiž uničovské muzeum trvale zápasilo. Prostory, v nichž bylo umístěno, musely být totiž v roce 1913 uvolněny pro potřeby chlapecké obecné a měšťanské školy, která se rozrůstala a pro jednotlivé třídy se nedostávalo místností. V létě proběhlo stěhování do dívčí obecné a měšťanské školy, jež byla postavena v roce 1900 nedaleko, v bývalé klášterní zahradě (SAU).

8 Katastrofu pro uničovské muzeum znamenal rok 1914. Dne 28. února zemřel Emil Miller, jeho mecenáš a správce, a v létě vypukla Velká válka. Nebylo divu, že muzeum ve válečných letech skomíralo. Situace se zprvu nezlepšila ani po roce 1918 v odlišných státoprávních poměrech. Uničov jako město s výraznou převahou národnostně německého obyvatelstva nejprve dokonce odmítl přijmout novou československou realitu a přidal se k pokusu o připojení pohraničí českých zemí k republikánskému Rakousku, avšak jeho vzdor byl jen krátkodechý. Muzeu se začalo blýskat na lepší časy teprve v roce 1921 – na jaře se přestěhovalo nazpět do prostor bývalého minoritského kláštera a jeho správcem se stal Vinzenz Reimer, rodák z nedalekého Brníčka (* 13. srpna 1868) a penzionovaný plukovník bývalé monarchistické armády. Jeho životní osudy byly nadmíru pestré – jako společensky stigmatizovaný nemanželský syn ze skromných poměrů vystudoval v 80. letech 19. století Technickou vojenskou akademii ve Vídni, elitní armádní školu rakousko-uherské monarchie, a byl přidělen k ženijním jednotkám. V roce 1916 byl jmenován velitelem 21. čáslavského pěšího pluku, s nímž zažil nejtěžší válečná střetnutí na italské frontě. Získal řadu vojenských vyznamenání, včetně práva používat dědičný šlechtický titul von Monteviglio. Od jara 1921 spojil zbytek svého života s uničovským muzeem. Především díky němu se po sedmi letech zrodila uničovská archeologie (VMO).

9 Reimerovou věrnou spolupracovnicí v uničovském muzeu byla od jara 1921 Mizzi Manethová, rodačka z Uničova (* 14. srpna 1898). Absolvovala zde dívčí obecnou i měšťanskou školu, poté pracovala několik let jako vychovatelka – zprvu v Budapešti, pak kdesi na jihovýchodě Evropy. Do Uničova se vrátila na jaře 1918. O tři roky později dostala nabídku pracovat v muzeu. Neodmítla ji a 25. dubna 1921 s ním spojila na čtvrt století svůj život. Nebylo to její první setkání s muzeem. Již v létě 1913 totiž jako školačka vypomáhala při jeho stěhování z chlapecké obecné a měšťanské školy do budovy dívčí obecné a měšťanské školy (VMO).

8

9

Archeologická krajina Uničovska v obrazech

Autoři: Miloš Hlava, Pavlína Kalábková, Jakub Novák, Lukáš Hlubek
Odpovědný redaktor: Balázs Komoróczy
Redakce: Markéta Kamenská, Pavla Růžičková

Jazyková korektura: Miloš Hlava
Překlad a proofreading: David J. Gaul, CHICORY, s. r. o., Klára Matulová
Obálka: Milan Filip / Azu design s. r. o.
Sazba: Milan Filip / Azu design s. r. o.
Grafická úprava a předtisková příprava: Milan Filip / Azu design s. r. o.
Tisk: Azu design s. r. o., Bayerova 806/40, 602 00 Brno

První vydání
Náklad: 350 ks

ARÚB Archeologický ústav AV ČR, Brno

Vydal Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.
Čechyňská 363/19, 602 00, Brno
www.arub.cz

Brno 2022

ISBN 978-80-7524-054-5
ISBN 978-80-7524-056-9 (online ; pdf)
DOI 10.47382/arub2022-01

Akademie věd České republiky
STRATEGIE AV21 Špičkový výzkum ve veřejném zájmu
Archeologický informační systém České republiky
Město Uničov

Akademie věd České republiky

Archeologický ústav AV ČR, Brno

978-80-7524-054-5